TOETSBLOK 3

Thema 5 & 6

Werkboek

THEMA 5

Je eerste bijbaantje bij de Appie

De arbeidsmarkt, je loonstrookje en de cao

THEMA 6

Frietjes, spaarpotjes & het geheim van de bank

Inflatie, geld en de rol van de bank

Leerjaar 2 kader/TL

Naam: _____ klas: _____

Versie november 2026

Inhoud

Thema 5 — Je eerste bijbaantje bij de Appie 3

Les 5.1 — Solliciteren bij de Appie: hoe werkt de arbeidsmarkt? 4

Les 5.2 — Bruto, netto en dat mysterieuze loonstrookje 9

Les 5.3 — Waarom cao-afspraken handig zijn 13

Les 5.4 — Investeren in jezelf (en een tijdreis naar 1970) 17

Les 5.5 — Zelf een loonstrookje uitrekenen 22

Extra rekenopdrachten 24

Thema 6 — Frietjes, spaarpotjes & het geheim van de bank 25

Les 6.1 — Waarom kostte een frietje vroeger minder? 26

Les 6.2 — Wat ís geld eigenlijk? 30

Les 6.3 — Wat doet de bank met jouw geld? 33

Les 6.4 — De ECB: bewaker van de euro en de rente 38

Les 6.5 — Koopkracht in de praktijk: prijzen toen en nu 41

Extra rekenopdrachten 43

Toetsvoorbereiding 45

THEMA 5

Je eerste bijbaantje bij de Appie

De arbeidsmarkt, je loonstrookje en de cao

Leerjaar 2 kader/TL

Les 5.1 — Solliciteren bij de Appie: hoe werkt de arbeidsmarkt?

Leerdoel: Je legt in één zin uit wat de arbeidsmarkt is. Je zoekt in een tabel op wat het minimumjeugdloon voor jouw eigen leeftijd is.

Theorie & uitleg

Zaterdagochtend, kwart voor negen. Je fietst naar de Albert Heijn voor je eerste dienst als vakkenvuller. Mag je eigenlijk wel loon vragen voor "gewoon" schappen vullen? Ja. Jij bent niet de enige scholier die zaterdags wil werken, en de Appie is niet de enige winkel die extra handen kan gebruiken.

Dit heet de **arbeidsmarkt** : de plek waar bedrijven die mensen zoeken, en mensen die willen werken, elkaar vinden. Hier ontstaat een **loon** : de prijs van arbeid.

Mag jij al werken? De regels voor 13- en 14-jarigen

Ben je 13 of 14? Dan mag je alleen licht werk doen, zoals helpen met vakken vullen. Achter de kassa werken mag nog niet. Op een schooldag mag je geen gewone bijbaan hebben. Op een vrije dag mag je maximaal 7 uur werken. Let op: het minimumloon geldt pas vanaf 15 jaar. Onder de 15 heb je dus geen recht op een wettelijk minimumloon.

De arbeidsmarkt

Op de **arbeidsmarkt** zoeken werkgevers personeel, en zoeken mensen werk.

- Werkgevers willen mensen inhuren. Dat heet de **vraag naar arbeid** .
- Mensen willen werken. Dat heet het **aanbod van arbeid** .

Het loon is de prijs van arbeid.

Arbeid is een productiefactor

Een bedrijf heeft verschillende dingen nodig om te kunnen werken: mensen, machines en gebouwen, en grondstoffen. Die heten **productiefactoren** . Het werk dat mensen doen, heet **arbeid** . Jij levert arbeid als vakkenvuller. Zonder jou blijven de schappen leeg.

Vraag en aanbod bij de Appie

Op zaterdag en op koopavond is het druk in de winkel. Dan wil de Appie meer mensen laten werken: de vraag naar arbeid is dan groter. In de vakantie hebben scholieren meer tijd: het aanbod van arbeid is dan groter.

Minimumjeugdloon

De wet bepaalt hoeveel je minstens moet verdienen: het **minimumloon** . Ben je jonger dan 21 jaar? Dan geldt het **minimumjeugdloon** . Hoe jonger je bent, hoe lager dat loon. Vanaf 21 jaar krijg je het volledige minimumloon.

Het minimumjeugdloon per leeftijd (per 1 juli 2026)

Leeftijd	Percentage van WML	Uurloon (bruto)
15 jaar	30%	€4,50
16 jaar	34,5%	€5,17
17 jaar	39,5%	€5,92
18 jaar	50%	€7,50
19 jaar	60%	€8,99
20 jaar	80%	€11,99
21 jaar en ouder	100%	€14,99

Bron: Rijksoverheid, bedragen minimumloon per 1 juli 2026. Deze bedragen worden elk half jaar (op 1 januari en 1 juli) opnieuw vastgesteld: docent, controleer de actuele bedragen op rijksoverheid.nl vóór gebruik.

Het minimumjeugdloon per leeftijd als grafiek (per 1 juli 2026, bruto per uur)

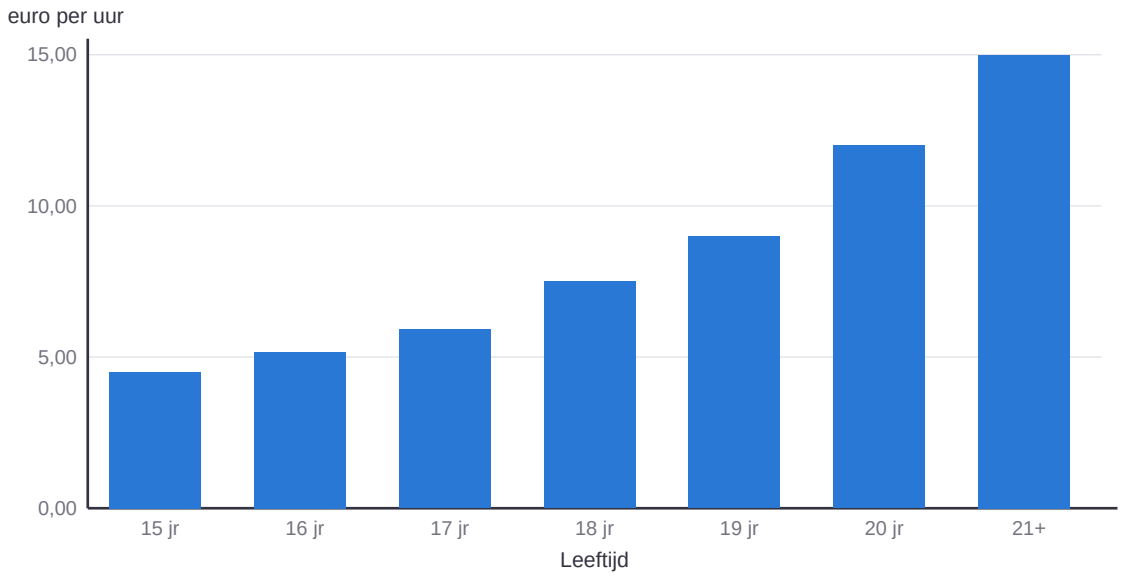

Bron: Rijksoverheid, bedragen minimumloon 2026

Gelijke kansen bij solliciteren?

Artikel 1 van de Grondwet verbiedt **discriminatie** . Een werkgever mag je dus niet afwijzen om je afkomst, je geloof of je geslacht. Er moet gekeken worden naar wat je kunt.

Toch gebeurt het. Onderzoekers stuurden nep-sollicitaties met precies hetzelfde cv. Alleen de naam was anders. Sollicitanten met een Nederlands klinkende naam werden vaker uitgenodigd dan sollicitanten met bijvoorbeeld een Turks of Marokkaans klinkende naam.

En leeftijd? Het minimumjeugdloon is een uitzondering die in de wet zelf staat: daar mag leeftijd wel meetellen.

Kernbegrippen

Arbeidsmarkt
De plek waar werkgevers personeel zoeken en mensen werk zoeken. Het loon is de prijs van arbeid.

Productiefactoren
Wat een bedrijf nodig heeft om te werken: mensen (arbeid), machines en gebouwen, en grondstoffen.

Vraag naar arbeid
Het aantal werknemers dat werkgevers willen inhuren, bijvoorbeeld afhankelijk van drukte in de winkel.

Aanbod van arbeid
Het aantal mensen dat wil werken.

Minimumjeugdloon
Het minimumloon voor jongeren van 15 tot en met 20 jaar. Hoe jonger je bent, hoe lager het is.

Wettelijk minimumloon (WML)
Het laagste loon dat iemand van 21 jaar of ouder mag krijgen.

Oefeningen & rekenopdrachten

Brons: Kennis & Begrip

1. Leg in je eigen woorden uit wat de arbeidsmarkt is.

2. Wat bepaalt de vraag naar arbeid van een supermarkt zoals de Albert Heijn?

3. Noem twee dingen die het aanbod van arbeid van scholieren beïnvloeden.

4. Noem twee factoren die de vraag naar arbeid bij een supermarkt beïnvloeden.

5. Wat is een productiefactor? Welke productiefactor lever jij met je bijbaantje?

6. Wat is arbeidsmarktdiscriminatie? Geef een voorbeeld.

Zilver: Toepassing & Rekenen

7. Leg uit waarom het minimumjeugdloon per leeftijd verschilt.

8. Een 16-jarige en een 19-jarige doen precies hetzelfde werk bij dezelfde supermarkt. Is het uurloonverschil eerlijk? Beargumenteer beide kanten.

9. Leg uit waarom supermarkten juist op zaterdag en koopavond meer bijbaantjes aanbieden dan doordeweeks overdag.

10. Wat zou er volgens jou gebeuren met het aanbod van scholieren die willen bijklussen, als het minimumjeugdloon flink zou stijgen?

11. Waarom kan het aanbod van arbeid door scholieren sterk wisselen tussen schoolperiodes en vakanties?

12. Een 17-jarige werkt 6 uur. Zoek zijn minimumjeugdloon op in de tabel en bereken zijn brutoloon.

13. Bedenk twee manieren om te voorkomen dat een AI-systeem bij sollicitaties oneerlijke keuzes maakt.

Les 5.2 — Bruto, netto en dat mysterieuze loonstrookje

Leerdoel: Je legt in één zin het verschil uit tussen brutoloon en nettoloon. Met een stappenplan bereken je een eenvoudig nettoloon.

Theorie & uitleg

Eind van de maand krijg je je eerste loonstrookje. Je had uitgerekend dat je €80,- zou verdienen. Maar op je rekening staat een ander bedrag. Hoe kan dat?

Brutoloon en nettoloon

- **Brutoloon** : het loon dat je afspreekt met je werkgever. Daar gaat nog iets vanaf.
- **Nettoloon** : het geld dat je echt op je rekening krijgt.

Brutoloon - inhoudingen = nettoloon.

Loonheffing

Je werkgever houdt **loonheffing** in op je loon. Dat is belasting en premie. Je werkgever betaalt dat aan de Belastingdienst. Van dat geld betaalt de overheid bijvoorbeeld scholen en de zorg.

Waarom houd je als scholier bijna alles over?

Verdien je weinig? Dan krijg je korting op de loonheffing. Daardoor betalen scholieren met een bijbaantje vaak weinig of geen loonheffing. Bruto en netto zijn dan bijna gelijk. Verdien je later meer, dan gaat er een groter deel van je loon af.

Vakantiegeld

Je bouwt ook **vakantiegeld** op: minstens 8% van je brutoloon. Meestal krijg je dat in één keer, in mei.

Bekijk een echte loonstrook

Download de loonstrook van Noor (16), vakkenvuller. Zo ziet een echte loonstrook eruit. Zoek de uren, het brutoloon, de loonheffing en het nettoloon. Onder de loonstrook staat bij elk nummer wat die regel betekent.

De werkgever en de persoonsgegevens op deze loonstrook zijn verzonnen.

Download de loonstrook (pdf)

Bruto en netto: bijbaantje en fulltime baan vergeleken

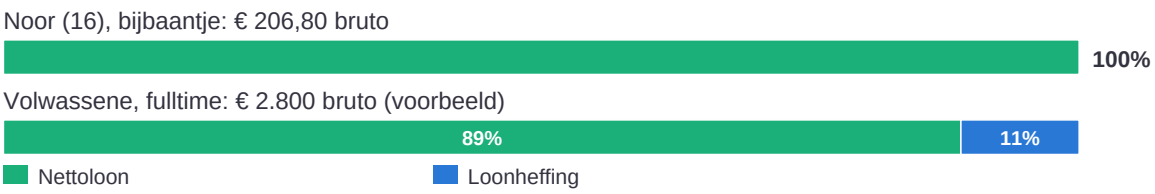

Door de loonheffingskorting betaalt Noor geen loonheffing. Bij een fulltime salaris gaat er wel een flink deel af (ongeveer 11% in dit vereenvoudigde voorbeeld, zonder pensioenpremie).

Kernbegrippen

Brutoloon
Het loon dat je afspreekt, voordat er iets af gaat.

Nettoloon
Het geld dat je echt op je rekening krijgt.

Loonheffing
Belasting en premie die van je loon af gaan. Je werkgever betaalt dat aan de Belastingdienst.

Loonheffingskorting
Korting op de loonheffing. Verdien je weinig? Dan gaat er bijna niets van je loon af.

Loonstrookje
Een overzicht van je loon: brutoloon, wat eraf gaat en je nettoloon.

Vakantiegeld
Minstens 8% extra loon. Meestal krijg je dat in mei.

Oefeningen & rekenopdrachten

Brons: Kennis & Begrip

1. Wat is het verschil tussen brutoloon en nettoloon?

2. Wat is loonheffing?

3. Noem drie onderdelen die je op een loonstrookje kunt tegenkomen.

4. Wie draagt de loonheffing af aan de Belastingdienst?

Zilver: Toepassing & Rekenen

5. Waarom houden scholieren met een klein bijbaantje vaak weinig of geen loonheffing in, terwijl volwassenen met een fulltimebaan dat wel doen?

6. Leg uit wat vakantiegeld is en waarom je dit vaak niet elke maand op je rekening ziet.

7. Leg uit waarom het voor jou nuttig kan zijn om je eigen loonstrookje regelmatig te controleren.

8. Waarom is het slim om je loonstrookje te vergelijken met je gewerkte uren?

9. Je bruto weekloon is €60,-. Er gaat €3,- loonheffing af. Wat is je nettoloon?

10. Je bruto maandloon is €200,-. Hoeveel vakantiegeld (8%) bouw je op?

Rekenopdrachten

1. Je werkt 8 uur per week tegen €5,17 per uur. Wat is je brutoloon per week?

Antwoord (€): _____

2. Je bruto maandloon is €300,-. Er wordt geen loonheffing ingehouden. Wat is je nettoloon?

Antwoord (€): _____

3. Je bruto maandloon is €600,-. Er wordt 8% loonheffing ingehouden. Wat is je nettoloon?

Antwoord (€): _____

4. Je bruto maandloon is €900,- en je houdt na loonheffing €774,- netto over. Hoeveel procent loonheffing is dat?

Antwoord (%): _____

5. Je bruto weekloon is €50,-. Hoeveel vakantiegeld (8%) bouw je in die week op?

Antwoord (€): _____

6. Je werkt 6 uur op zaterdag tegen €7,50 per uur (18 jaar). Wat is je brutoloon die dag?

Antwoord (€): _____

7. Je bruto jaarloon is €3.600,-. Je bouwt hierover 8% vakantiegeld op. Hoeveel euro vakantiegeld ontvang je in mei?

Antwoord (€): _____

8. Je nettoloon is €736,- na 8% loonheffing. Wat was je brutoloon?

Antwoord (€): _____

9. Je werkt 4 uur per week tegen €5,92 per uur (17 jaar), 4 weken lang. Wat is je totale brutoloon over die maand?

Antwoord (€): _____

10. Van je bruto weekloon van €70,- gaat 10% loonheffing af. Hoeveel euro loonheffing is dat?

Antwoord (€): _____

Les 5.3 — Waarom cao-afspraken handig zijn

Leerdoel: Je legt in één zin uit wat een cao is. Je noemt één voordeel voor werknemers.

Theorie & uitleg

Na je eerste zondagdienst bij de Appie kijk je op je loonstrookje. Voor de uren op zondag krijg je meer per uur dan op zaterdag. Een vergissing? Nee: dat is een **toeslag** . Die staat in de cao.

Cao

Een **cao** is een lijst met afspraken over werk. Bijvoorbeeld over loon, werktijden, toeslagen en vakantiedagen. Werkgevers en vakbonden maken die afspraken samen. De cao geldt voor alle werknemers bij die werkgevers, dus ook voor jou.

Vakbond

Een **vakbond** komt op voor werknemers. De vakbond praat met de werkgevers over de afspraken in de cao.

Wet, cao en contract

- **De wet** geldt voor iedereen. Bijvoorbeeld het minimumjeugdloon en minstens 8% vakantiegeld.
- **De cao** mag alleen iets extra's geven, zoals een zondagtoeslag. Nooit minder dan de wet.
- **Jouw contract** gaat over jouw eigen afspraken, zoals hoeveel uur je werkt.

Samen sta je sterker

Alleen heb je weinig te zeggen: er zijn genoeg andere scholieren die het werk willen doen. Met een vakbond praten veel werknemers samen met de werkgever. Dan sta je sterker.

Burgerschap — Je mag meedoen

Alleen sta je zwak tegenover een werkgever. Samen met andere werknemers sta je sterker. Een vakbond doet dat voor je.

Ook handig voor werkgevers

Een werkgever hoeft niet met iedere werknemer apart te praten. Alles staat in één cao. Dat scheelt tijd.

Wet, cao en arbeidscontract: drie lagen

1. De wet: ondergrens voor iedereen: minimum(jeugd)loon, 8% vakantiegeld ->
2. De cao: mag er alleen iets bovenop doen: toeslagen, hoger loon ->
3. Jouw contract: functie en uren; niet slechter dan cao en wet

Wat leverden cao-afspraken op? Cao-lonen en prijzen in Nederland

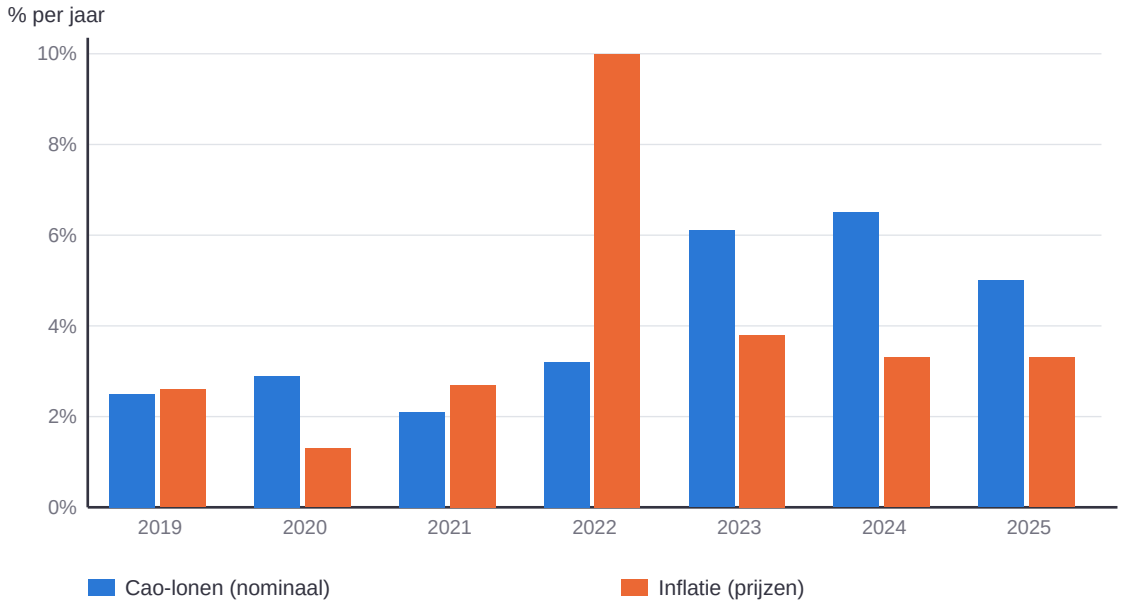

Stijgen de prijzen harder dan de lonen (zoals in 2022), dan daalt de koopkracht van werknemers: hun reëel inkomen gaat omlaag.

Bron: CBS (cao-lonen 2025 voorlopig)

Terug in de tijd: waarom bestaan vakbonden en cao's?

In de 19e eeuw kwamen er veel fabrieken: de industriële revolutie. Werknemers werkten vaak meer dan twaalf uur per dag, ook kinderen. Eén werknemer alleen kon weinig doen. Daarom gingen werknemers samenwerken.

- **1874** : het Kinderwetje van Van Houten verbiedt fabrieksarbeid door kinderen onder de 12 jaar.
- **Eind 19e eeuw** : de eerste grote vakbonden ontstaan, zoals de Algemene Nederlandse Diamantbewerkersbond (1894).
- **1919** : de Arbeidswet voert de achturige werkdag in.

Veel regels die jij nu hebt, zoals vaste werktijden voor jongeren, komen uit die strijd van vroeger.

Kernbegrippen

Collectieve arbeidsovereenkomst (cao)

Afspraken over werk, zoals loon en toeslagen. Werkgevers en vakbonden maken die samen.

Vakbond

Een club die opkomt voor werknemers.

Oefeningen & rekenopdrachten

Brons: Kennis & Begrip

1. Wat is een cao?

2. Wat doet een vakbond?

3. Noem twee soorten afspraken die in een cao kunnen staan.

4. Wie sluiten er samen een cao af?

5. Waarom sluiten werknemers zich aan bij een vakbond?

Reactie van een supermarkteigenaar

> “Als het minimumjeugdloon nog verder omhoog gaat, kan ik simpelweg minder scholieren in het weekend inroosteren.”
>
> — Eigenaar van een supermarkt

6. Gebruik de bron. Is deze uitspraak een feit of een mening? Leg uit.

7. Mag een cao een lager loon geven dan het minimumjeugdloon uit de wet? Leg uit.

Zilver: Toepassing & Rekenen

8. Leg uit waarom individuele werknemers vaak minder onderhandelingsmacht hebben dan een grote werkgever.

9. Leg uit waarom collectief onderhandelen via een vakbond de positie van werknemers kan versterken.

10. Waarom kan een cao ook handig zijn voor werkgevers, en niet alleen voor werknemers?

Reactie van een scholier met een bijbaan

> “Ik werk net zo hard als mijn collega van 20. Waarom zou ik dan minder per uur moeten verdienen?”
> — Scholier, 16 jaar

11. Vergelijk deze mening met die van de supermarkteigenaar (vorige vraag). Beide gaan over het minimumjeugdloon. Welk economisch belang heeft elk van de twee bij hun standpunt?

12. Noem één voordeel van een cao voor werknemers en één voordeel voor werkgevers.

Les 5.4 — Investeren in jezelf (en een tijdreis naar 1970)

Leerdoel: Je legt in je eigen woorden uit waarom leren of een cursus volgen een investering kan zijn. Je noemt in één zin het verschil tussen nominaal en reëel inkomen.

Theorie & uitleg

investeren in menselijk kapitaal

Een vriendin van je volgt naast haar bijbaantje een cursus. Ze verdient er nu niets mee, en ze kan in die tijd niet werken. Toch is het slim.

Menselijk kapitaal

Alles wat je weet en kunt, heet je **menselijk kapitaal** . Bijvoorbeeld je diploma, een cursus of werkervaring.

Investeren in jezelf

Leer je iets nieuws? Dan **investeer** je in jezelf. Nu kost het tijd of geld. Later kun je er meer mee verdienen, of makkelijker werk vinden.

Burgerschap — Je mag jezelf zijn

Tijd steken in jezelf levert niet meteen iets op, maar helpt je wel later verder. Jij kiest zelf hoe je jezelf ontwikkelt.

Opofferingskosten

Ga je doorleren in plaats van werken? Dan loop je nu loon mis. Dat gemiste loon noem je de **opofferingskosten** van doorleren.

Investeren in jezelf: inkomen per jaar met en zonder vervolgopleiding (voorbeeld)

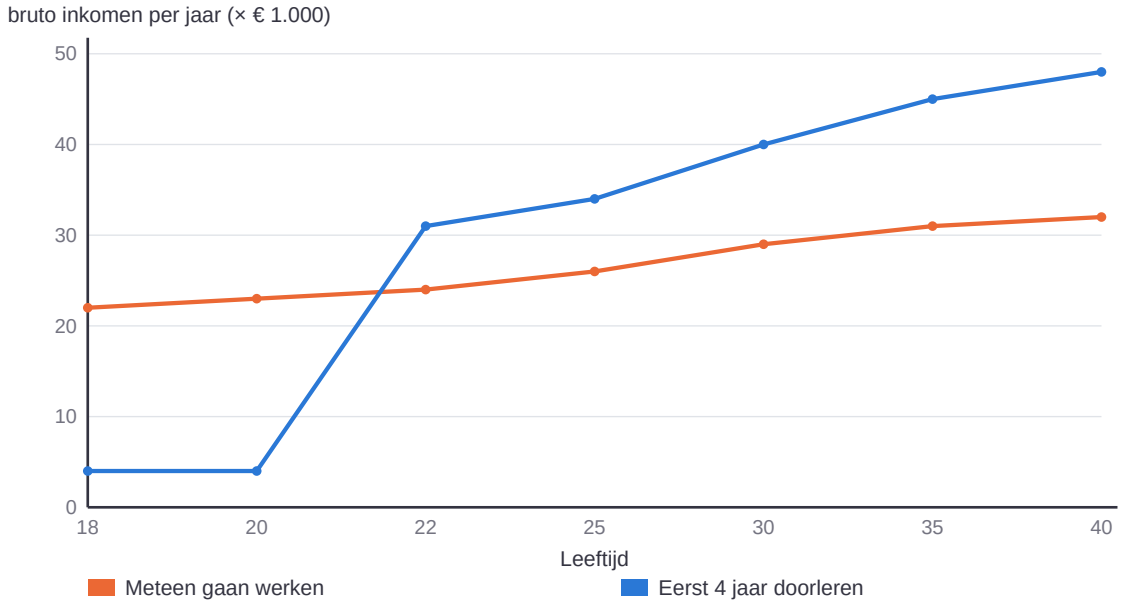

Tijdens de studie verdien je bijna niets (alleen een bijbaan): dat gemiste loon zijn de opofferingskosten. Daarna verdien je gemiddeld meer. Vereenvoudigd voorbeeld met verzonnen getallen.

nominaal versus reëel inkomen

Je opa verdiende in 1970 als tiener ongeveer €0,85 per uur. Een bioscoopkaartje kostte toen ongeveer €1,25. Had hij het slechter dan jij?

Nominaal en reëel inkomen

- **Nominaal inkomen** : het bedrag in euro's.
- **Reëel inkomen** : wat je met dat geld kunt kopen. Dat heet ook je **koopkracht** .

Prijzen stijgen door de jaren heen. Dat heet **inflatie** . Daarom vergelijk je lonen van vroeger niet in euro's, maar in wat je ervan kon kopen.

Formule: gaat je koopkracht omhoog of omlaag?

verandering koopkracht ~ % loonstijging - % prijsstijging

Voorbeeld

Je loon gaat 5% omhoog. De prijzen gaan 3% omhoog. Reken: 5% - 3% = 2%. Je kunt dus ongeveer 2% meer kopen. Je koopkracht is gestegen.

Gaan de prijzen harder omhoog dan je loon? Dan komt er een min-getal uit. Je kunt dan minder kopen, ook al krijg je meer euro's.

Zo vergelijk je toen en nu

Reken uit hoeveel uur je moet werken voor iets.

- 1970: €1,25 ÷ €0,85 ~ 1,5 uur werken voor een bioscoopkaartje.
- Nu: €14,50 ÷ €5,17 ~ 2,8 uur werken voor een bioscoopkaartje.

Voor een bioscoopkaartje moet een tiener nu dus langer werken. De bedragen van 1970 zijn afgeronde schattingen.

Kernbegrippen

Menselijk kapitaal
Alles wat je weet en kunt, zoals je diploma en werkervaring.

Investeren in menselijk kapitaal
Tijd of geld in jezelf steken, zoals een cursus. Later kun je dan meer verdienen.

Nominaal inkomen
Je inkomen in euro's.

Reëel inkomen
Wat je met je inkomen kunt kopen (je koopkracht).

Inflatie
Prijzen stijgen. Je kunt met hetzelfde geld minder kopen.

Opofferingskosten
Wat je opgeeft als je iets kiest. Bijvoorbeeld: je leert door en loopt daardoor loon mis.

Oefeningen & rekenopdrachten

Brons: Kennis & Begrip

1. Wat wordt bedoeld met "menselijk kapitaal"?

2. Geef een voorbeeld van investeren in je eigen menselijk kapitaal.

3. Wat is het verschil tussen nominaal en reëel inkomen?

4. Wat is inflatie?

5. Noem een voorbeeld van menselijk kapitaal.

Zilver: Toepassing & Rekenen

6. Waarom is het belangrijk om bij loonvergelijkingen over een lange periode (zoals 1970 vs. nu) naar het reële inkomen te kijken in plaats van het nominale inkomen?

7. Bedenk een risico van investeren in menselijk kapitaal (het is niet altijd een garantie op succes).

8. Leg uit wat inflatie is en hoe dit de koopkracht van een tienerloon kan beïnvloeden.

9. Leg uit wat opofferingskosten zijn bij de keuze om door te studeren.

10. Waarom kan iemands nominale loon stijgen, terwijl zijn koopkracht toch daalt?

11. Een bioscoopkaartje kost €14,50. Je verdient €5,17 per uur. Hoeveel uur moet je ongeveer werken voor een kaartje?

Rekenopdrachten

1. Een tienerloon was in 1970 ongeveer €0,85 per uur. Een bioscoopkaartje kostte toen ongeveer €1,25. Hoeveel uur moest een tiener werken voor een kaartje (afgerond op 1 decimaal)?

Antwoord (uur): _____

2. Het minimumjeugdloon voor een 16-jarige is nu €5,17 per uur. Een bioscoopkaartje kost nu €14,50. Hoeveel uur moet een 16-jarige hiervoor nu werken (afgerond op 1 decimaal)?

Antwoord (uur): _____

3. Een spijkerbroek kostte in 1970 ongeveer €18,- (omgerekend) en een tienerloon was €0,85 per uur. Hoeveel uur moest een tiener werken voor deze broek (afgerond op 1 decimaal)?

Antwoord (uur): _____

4. Diezelfde spijkerbroek kost nu ongeveer €90,-, tegen een minimumjeugdloon van €5,17 per uur. Hoeveel uur moet een tiener hier nu voor werken (afgerond op 1 decimaal)?

Antwoord (uur): _____

5. Stel (verzonnen oefengetal): een loon van €0,85 per uur in 1970 is, gecorrigeerd voor inflatie, nu €5,00 per uur waard. Het huidige minimumjeugdloon van een 16-jarige is €5,17. Hoeveel euro per uur is het reële uurloon in dit voorbeeld hoger (positief getal) of lager (negatief getal) dan in 1970?

Antwoord (€): _____

6. Een tiener werkt in 2026 3 uur voor een bioscoopkaartje van €14,50 dat in 1970 (omgerekend) €1,25 kostte. Met hoeveel procent is de prijs van het kaartje sindsdien nominaal gestegen (afgerond op hele procenten)?

Antwoord (%): _____

7. Het minimumjeugdloon van een 16-jarige steeg (nominaal) van €0,85 in 1970 naar €5,17 nu. Met hoeveel procent is dit nominaal gestegen (afgerond op hele procenten)?

Antwoord (%): _____

8. Het kaartje werd 14,50 ÷ 1,25 = 11,6 keer zo duur. Hoeveel keer zo hoog werd het loon (5,17 ÷ 0,85, afgerond op 1 decimaal)?

Antwoord (keer): _____

9. Je loon stijgt met 4%. De prijzen stijgen met 1%. Met hoeveel procent stijgt je koopkracht ongeveer?

Antwoord (%): _____

10. Je loon stijgt met 2%. De prijzen stijgen met 5%. Hoeveel procent verandert je koopkracht ongeveer? (Daalt je koopkracht? Vul dan een min-getal in.)

Antwoord (%): _____

11. Vorig jaar verdiende je €6,- per uur en kostte een ijsje €2,-. Van 1 uur werken kocht je dus 3 ijsjes. Nu verdien je €6,60 per uur en kost een ijsje €2,20. Hoeveel ijsjes koop je nu van 1 uur werken?

Antwoord (ijsjes): _____

Les 5.5 — Zelf een loonstrookje uitrekenen

Leerdoel: Je berekent zelf, stap voor stap, het nettoloon bij een gegeven brutoloon en inhoudingen.

Theorie & uitleg

In les 5.2 zag je wat bruto- en nettoloon zijn. Nu ga je zelf een loonstrookje narekenen — precies zoals het er in het echt uitziet.

Kernbegrippen

Brutoloon : het loon vóór belasting en premies.

Nettoloon : het loon dat je daadwerkelijk ontvangt.

Stappenplan: van uren naar nettoloon (voorbeeld: 17 jaar, 10 uur)

1. Uren × uurloon: 10 × € 5,92 = € 59,20 ->
2. Brutoloon: € 59,20 ->
3. Min inhoudingen: loonheffing: € 0 (loonheffingskorting) ->
4. Nettoloon: € 59,20 op je rekening

Oefeningen & rekenopdrachten

Brons: Kennis & Begrip

1. Wat is brutoloon?

2. Wat is nettoloon?

3. Je werkt 10 uur tegen €8,- per uur. Bereken je brutoloon.

Zilver: Toepassing & Rekenen

4. Je brutoloon is €120,-, en er wordt €12,- ingehouden. Bereken je nettoloon.

5. Waarom is je nettoloon bij een bijbaantje op jonge leeftijd vaak (bijna) gelijk aan je brutoloon?

Extra rekenopdrachten

Niveau 2F

1. [2F] Je werkt 5 uur tegen €8,99 per uur (19 jaar). Wat is je brutoloon?

Antwoord (€): _____

2. [2F] Je bruto weekloon is €80,-. Er wordt €6,40 loonheffing ingehouden. Hoeveel procent is dat?

Antwoord (%): _____

3. [2F] Je werkt 12 uur per week tegen €7,50 per uur (18 jaar). Wat is je brutoloon per week?

Antwoord (€): _____

4. [2F] Je bruto maandloon is €450,-. Je bouwt 8% vakantiegeld op. Hoeveel euro is dat?

Antwoord (€): _____

5. [2F] In een klas van 24 leerlingen heeft 75% een bijbaantje. Hoeveel leerlingen zijn dat?

Antwoord: _____

6. [2F] Je nettoloon is €414,- na 8% loonheffing. Wat was je brutoloon?

Antwoord (€): _____

7. [2F] Een 20-jarige verdient €11,99 per uur en werkt 10 uur per week. Wat is het brutoloon per week?

Antwoord (€): _____

8. [2F] Een cao-toeslag verhoogt het loon van €10,- naar €12,50 per uur. Met hoeveel procent stijgt het loon?

Antwoord (%): _____

9. [2F] Je werkt 4 weken lang 6 uur per week tegen €5,17 per uur (16 jaar). Wat is je totale brutoloon?

Antwoord (€): _____

10. [2F] Van een bruto jaarloon van €2.000,- gaat 8% vakantiegeld apart. Hoeveel euro is dat?

Antwoord (€): _____

THEMA 6

Frietjes, spaarpotjes & het geheim van de bank

Inflatie, geld en de rol van de bank

Leerjaar 2 kader/TL

Les 6.1 — Waarom kostte een frietje vroeger minder?

Leerdoel: Je legt in je eigen woorden uit wat inflatie is. Je legt in één zin uit wat er met je koopkracht gebeurt als je loon minder stijgt dan de inflatie.

Theorie & uitleg

Vraag het je ouders of grootouders: een frietje kostte rond 2000 nog zo'n anderhalve euro. Nu betaal je er bij veel snackbars al snel €3,50 tot €4,- voor. Bijna alles is de afgelopen jaren duurder geworden. Betekent dat dat frietjes ineens "beter" zijn geworden? Nee. Dit heet **inflatie** .

Inflatie betekent niet dat één product duurder wordt. Het gaat om een stijging van het **algemene prijspeil** : niet alleen frietjes, maar ook brood, kleding en huur worden gemiddeld duurder.

Inflatie

Inflatie betekent: bijna alle prijzen stijgen, en dat blijft doorgaan. Niet alleen friet, maar ook brood, kleding en huur. Met hetzelfde geld kun je dan minder kopen.

Hoe meet je inflatie?

Het CBS houdt elke maand bij wat een denkbeeldig **boodschappenmandje** kost. In dat mandje zitten honderden dingen die mensen vaak kopen, van brood tot huur. Kost het mandje dit jaar 3% meer dan vorig jaar? Dan is de inflatie 3%.

Koopkracht

Koopkracht is wat je met je geld kunt kopen.

- Stijgt je loon minder dan de prijzen? Dan daalt je koopkracht.
- Stijgt je loon meer dan de prijzen? Dan stijgt je koopkracht.

Een beetje inflatie is normaal

De Europese Centrale Bank (ECB) wil ongeveer 2% inflatie per jaar. Dat is een beetje, en dat is normaal. Heel veel inflatie is slecht: dan wordt je spaargeld snel minder waard. In les 6.4 lees je hoe de ECB dat probeert te voorkomen.

Nominaal en reëel

Dit ken je uit thema 5. **Nominaal** is het bedrag in euro's. **Reëel** is wat je er echt mee kunt kopen.

Inflatie in Nederland per jaar

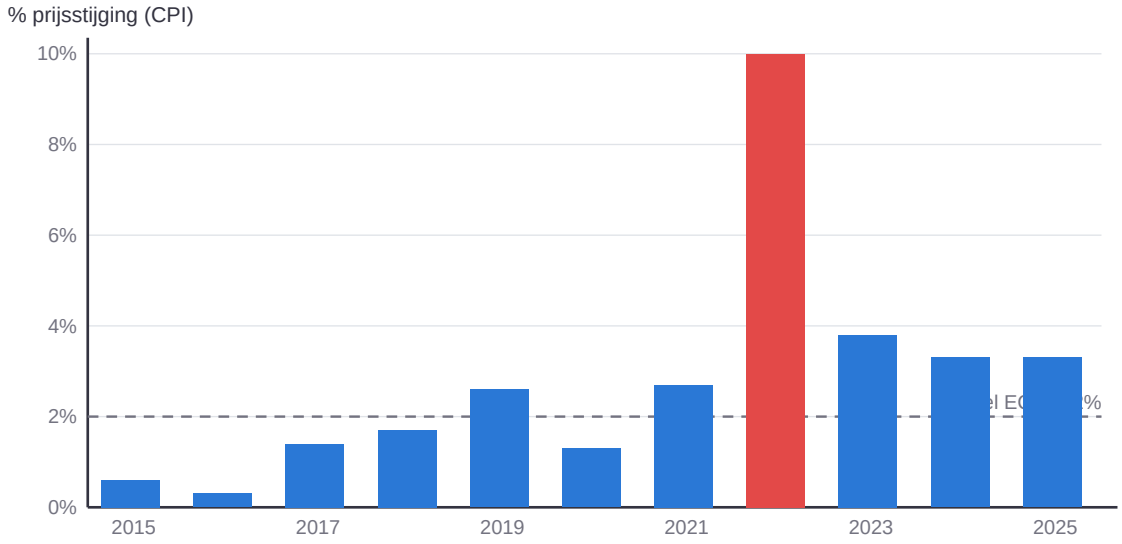

In 2022 stegen de prijzen extreem hard, vooral door dure energie na de Russische inval in Oekraïne.

Bron: CBS, jaarmutatie consumentenprijsindex

Kernbegrippen

Inflatie

Bijna alle prijzen stijgen, en dat blijft doorgaan. Met hetzelfde geld kun je dan minder kopen.

Koopkracht

Wat je met je geld kunt kopen.

Nominaal en reëel

Nominaal is het bedrag in euro's. Reëel is wat je er echt mee kunt kopen.

Oefeningen & rekenopdrachten

Brons: Kennis & Begrip

1. Leg uit wat 'inflatie' betekent, in je eigen woorden.

2. Wat is koopkracht?

Informatiebron — prijs van een portie friet (in euro)

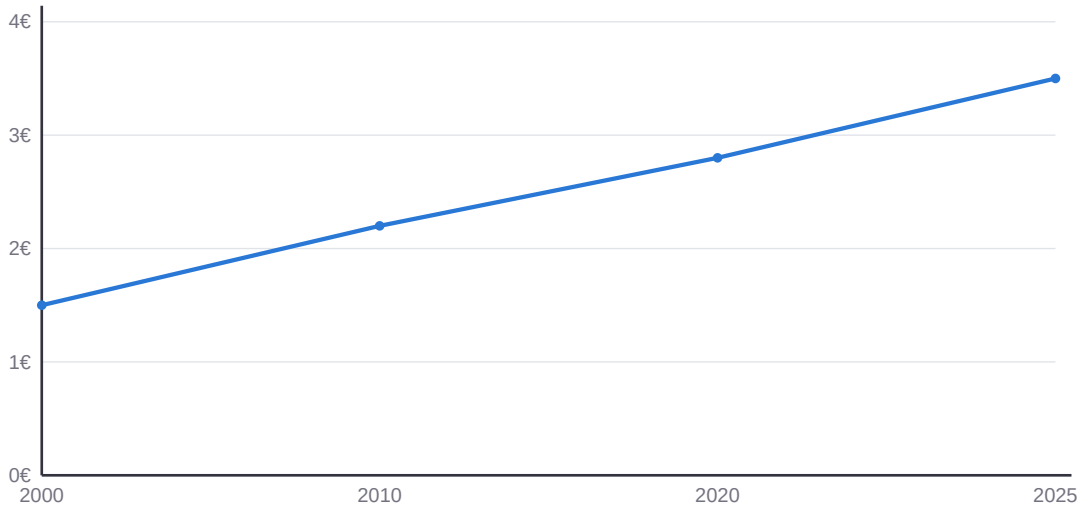

Fictief voorbeeld: afgeronde schattingen van een gemiddelde snackbarprijs, geen officiële cijfers.

3. Gebruik de grafiek. Met hoeveel euro is de prijs van een portie friet tussen 2000 en 2025 gestegen?

4. Hoe meet het CBS de inflatie? Gebruik het woord boodschappenmandje.

Zilver: Toepassing & Rekenen

5. Waarom is "één product wordt duurder" niet hetzelfde als inflatie?

6. Je loon stijgt met 2%, de inflatie is 3%. Stijgt of daalt je koopkracht, en waarom?

7. Je loon stijgt met 4%, de inflatie is 2%. Wat gebeurt er met je koopkracht?

8. Leg uit waarom spaargeld op een rekening met lage rente bij inflatie in waarde kan dalen, ook al staat het bedrag in euro's vast.

Informatiebron — prijs van een portie friet (in euro)

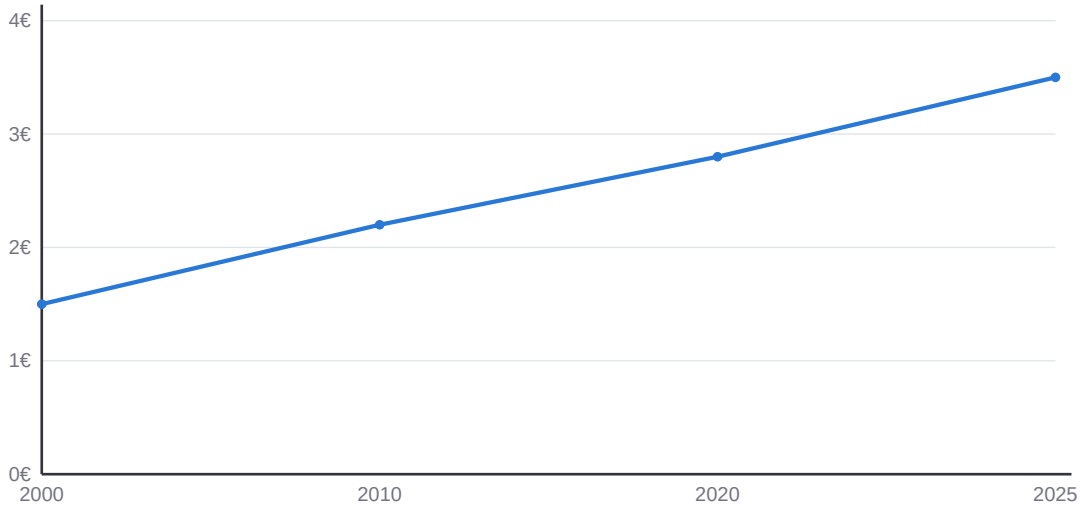

Fictief voorbeeld: afgeronde schattingen van een gemiddelde snackbarprijs, geen officiële cijfers.

9. Gebruik dezelfde grafiek. Bereken de procentuele stijging van de frietprijs tussen 2000 en 2025.

10. Een frietje kostte vorig jaar €3,- en kost nu €3,15. Met hoeveel euro is de prijs gestegen? En met hoeveel procent?

11. Waarom vindt de ECB een beetje inflatie (ongeveer 2%) normaal, maar heel veel inflatie slecht?

Les 6.2 — Wat ís geld eigenlijk?

Leerdoel: Je noemt de drie functies van geld: ruilmiddel, rekenmiddel, oppotmiddel. Je herkent er één in een voorbeeld.

Theorie & uitleg

Stel dat geld niet bestond. Dan moet je ruilen. Jij hebt een zelfgebakken taart en je wilt een koptelefoon. Dan moet je iemand vinden die een koptelefoon heeft én jouw taart wil. Dat is lastig. Met geld gaat het veel makkelijker. Geld heeft drie functies.

Functie 1: ruilmiddel

Je kunt met geld betalen, en iedereen neemt het aan. Voorbeeld: je betaalt met je pinpas voor een frietje.

Functie 2: rekenmiddel

Met geld kun je prijzen vergelijken. Een koptelefoon van €80,- en een fiets van €400,-: je ziet meteen wat duurder is.

Functie 3: oppotmiddel

Je kunt geld bewaren (sparen) en later uitgeven. Let op: bij hoge inflatie wordt gespaard geld minder waard.

Chartaal en giraal geld

- **Chartaal geld** : munten en briefjes.
- **Giraal geld** : geld op je bankrekening.

Het meeste geld is giraal geld.

De drie functies van geld

Functie	Wat doe je ermee?	Voorbeeld
Ruilmiddel	betalen; iedereen accepteert het	loon van je bijbaan gebruiken voor een koptelefoon
Rekenmiddel	waarde vergelijken in één eenheid	een fiets van € 400 = 5 koptelefoons van € 80
Oppotmiddel	bewaren voor later	een half jaar sparen voor een telefoon

Inflatie raakt vooral de oppotfunctie: gespaard geld wordt minder waard.

Aandeel contante betalingen aan de kassa in Nederland

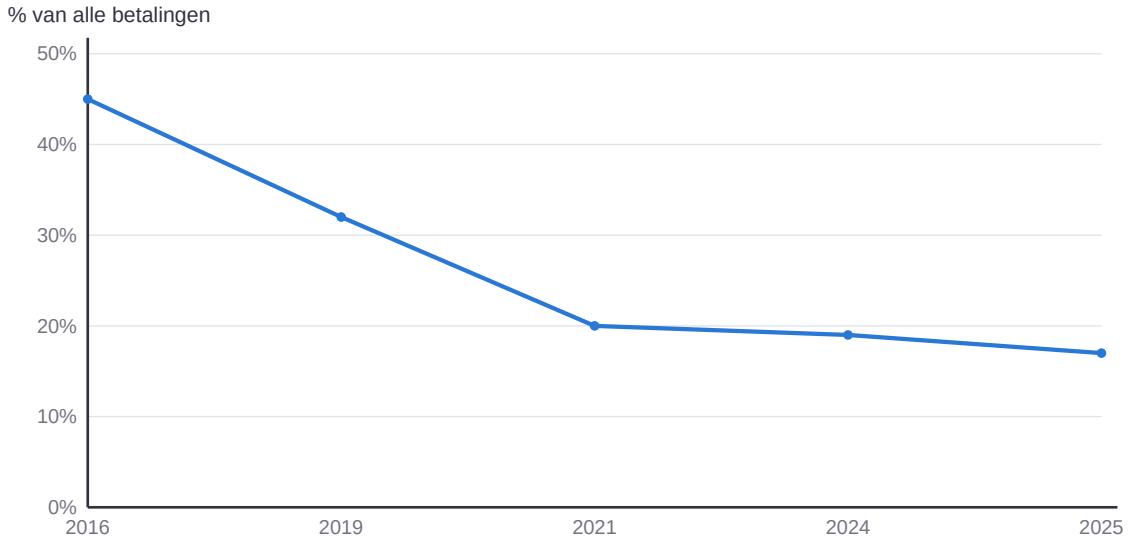

Bron: De Nederlandsche Bank (DNB). Let op: de jaren op de x-as liggen niet even ver uit elkaar.

Kernbegrippen

Ruilmiddel

Je kunt met geld betalen, en iedereen neemt het aan.

Rekenmiddel

Met geld kun je prijzen vergelijken.

Oppotmiddel

Je kunt geld bewaren (sparen) en later uitgeven.

Chartaal geld

Munten en briefjes.

Giraal geld

Geld op een bankrekening.

Oefeningen & rekenopdrachten

Brons: Kennis & Begrip

1. Noem de drie functies van geld.

2. Leg de functie 'rekenmiddel' van geld uit in je eigen woorden.

3. Wat is chartaal geld?

4. Wat is giraal geld?

5. Waarom is ruilen zonder geld lastig? Gebruik het voorbeeld van de taart en de koptelefoon.

Zilver: Toepassing & Rekenen

6. Waarom is de oppotfunctie van geld extra gevoelig voor inflatie?

7. Geef een voorbeeld waarin geld tegelijk als ruilmiddel én als rekenmiddel functioneert.

8. Leg uit waarom ruilhandel (zonder geld) in een grote, moderne economie niet praktisch zou werken.

9. Je zet elke maand €20,- apart voor een concertkaartje. Welke functie van geld gebruik je? Leg uit.

Les 6.3 — Wat doet de bank met jouw geld?

Leerdoel: Je legt in één zin uit wat een betaalrekening en een spaarrekening zijn. Met een stappenplan bereken je de rente bij sparen en lenen. Je noemt twee manieren waarop je veilig bankiert.

Theorie & uitleg

Je zakgeld of loon komt op je bankrekening en je betaalt met je pas of je telefoon. Dat geld op je rekening is **giraal geld** (les 6.2). Maar wat doet een bank eigenlijk voor jou? Drie dingen: betalen, sparen en lenen. In deze les leer je hoe dat werkt, wat het kost en hoe je je geld veilig houdt.

Betalen: de betaalrekening

Een **betaalrekening** is de rekening voor je dagelijkse geld. Je loon of zakgeld komt erop binnen. Je betaalt ermee met je pinpas, je telefoon of online (bijvoorbeeld met iDEAL, dat stap voor stap Wero gaat heten).

Het **saldo** is het bedrag dat op je rekening staat. Ben je jonger dan 18? Dan kun je niet rood staan: je kunt niet meer uitgeven dan je hebt.

Sparen: de spaarrekening

Geld dat je niet meteen nodig hebt, zet je op een **spaarrekening** . De bank geeft je daarvoor **rente** : een beloning, omdat de bank jouw geld zolang mag gebruiken.

Voorbeeld: je hebt €200 op je spaarrekening. De rente is 2% per jaar. 1% van €200 = €2. 2% = 2 × €2 = **€4 rente** . Na een jaar staat er €204.

Stappenplan: (1) Deel het bedrag door 100: dat is 1%. (2) Vermenigvuldig met het rentepercentage. (3) Tel de rente op bij het bedrag.

Let op de inflatie (les 6.1). Is de inflatie hoger dan de spaarrente? Dan groeit je spaargeld wel, maar kun je er toch minder mee kopen.

Lenen kost geld

Een bank leent ook geld uit. Dat heet een **lening** of **krediet** (thema 1). Je betaalt het geleende bedrag terug, plus rente. Bij lenen is rente dus de prijs die jij betaalt.

Voorbeeld: je leent €1.000 tegen 8% rente per jaar. 1% van €1.000 = €10. 8% = 8 × €10 = **€80 rente** per jaar.

De rente op lenen is hoger dan de rente op sparen. Van dat verschil betaalt de bank haar kosten en maakt ze winst.

Is je geld veilig bij de bank?

De Nederlandsche Bank (DNB) controleert de banken. Gaat een bank toch failliet? Dan krijg je je geld terug, tot €100.000 per persoon per bank. Dat heet het **depositogarantiestelsel** .

Veilig bankieren: trap er niet in

- **Phishing:** je krijgt een sms, mail of appje dat van je bank lijkt te komen. De link gaat naar een nepwebsite. Vul je daar je codes in, dan halen oplichters je rekening leeg.
- **Je bank vraagt nooit om je pincode of inlogcodes.** Niet per telefoon, niet per bericht.
- **Geldezel:** iemand biedt je geld als hij jouw pinpas of rekening even mag gebruiken. Criminelen sluizen zo gestolen geld weg. Dat is strafbaar, ook voor jou. Je kunt een straf krijgen, je moet het geld vaak terugbetalen en je krijgt jarenlang moeilijk een rekening of lening.

Twijfel je over een bericht? Klik niet op de link. Bel zelf je bank, of vraag het aan je ouders of je mentor.

Burgerschap — Je mag jezelf zijn

Jouw geld en jouw gegevens zijn van jou. Je mag altijd nee zeggen als iemand om je pas of codes vraagt, ook als het een bekende is.

Betalen, sparen en lenen bij de bank

	Betaalrekening	Spaarrekening	Lening
Waarvoor?	dagelijks geld: loon erop, betalen ermee	geld dat je niet meteen nodig hebt	geld dat je nu nodig hebt, maar nog niet hebt
Rente	geen of bijna geen	jij krijgt rente (bijvoorbeeld 2%)	jij betaalt rente (bijvoorbeeld 8%)
Voorbeeld met € 1.000	blijft € 1.000	na een jaar € 1.020	na een jaar € 1.080 terugbetalen

De rentepercentages zijn voorbeelden. De rente op lenen is altijd hoger dan de rente op sparen.

Zo werkt phishing

1. Je krijgt een bericht: "Uw pas verloopt vandaag" ->
2. Je klikt op de link: een nepwebsite ->
3. Je vult je codes in ->
4. Oplichters halen je rekening leeg

Stop bij stap 1: klik niet op de link. Je bank vraagt nooit om je codes.

Kernbegrippen

De Nederlandsche Bank (DNB)

De centrale bank van Nederland. DNB controleert de banken.

Betaalrekening

De rekening voor je dagelijkse geld. Je loon of zakgeld komt erop en je betaalt ermee.

Saldo

Het bedrag dat op je rekening staat.

Spaarrekening

Een rekening voor geld dat je niet meteen nodig hebt. Je krijgt er rente over.

Rente

Bij sparen: de beloning die je van de bank krijgt. Bij lenen: de prijs die je betaalt voor het lenen.

Lening (krediet)

Geld dat je leent en later terugbetaalt, met rente erbij.

Depositogarantiestelsel

Gaat een bank failliet? Dan krijg je je geld terug, tot €100.000 per persoon per bank.

Phishing

Oplichting met een nepbericht dat van je bank lijkt te komen. De link gaat naar een nepwebsite.

Geldezel

Iemand die zijn pinpas of rekening uitleent aan criminelen. Dat is strafbaar.

Oefeningen & rekenopdrachten

Brons: Kennis & Begrip

1. Wat is het verschil tussen een betaalrekening en een spaarrekening?

2. Wat is rente? Leg uit wat rente is bij sparen én bij lenen.

3. Wat betekent het saldo van je rekening?

4. Een bank gaat failliet. Ben je dan al je spaargeld kwijt? Leg uit.

Informatiebron — sms

Uw bankpas verloopt vandaag. Vraag direct een nieuwe aan via bank-veilig-pas.nl/nieuw

Yara krijgt deze sms. De afzender lijkt haar bank te zijn.

5. Gebruik de bron. Waaraan kun je zien dat dit bericht waarschijnlijk van oplichters komt? Noem twee dingen.

Zilver: Toepassing & Rekenen

6. Je hebt €400,- op je spaarrekening. De rente is 2% per jaar. Hoeveel rente krijg je na één jaar? Gebruik het stappenplan.

7. De spaarrente is 2%. De inflatie is 3%. Kun je na een jaar meer of minder kopen met je spaargeld? Leg uit.

8. De rente op lenen is hoger dan de rente op sparen. Leg uit waarom een bank dat zo doet.

9. Iemand biedt je €200,- als hij een week jouw pinpas en pincode mag gebruiken. Waarom moet je dat nooit doen?

10. Je leent €500,- en betaalt 10% rente per jaar. Na één jaar betaal je alles terug. Hoeveel betaal je in totaal?

11. Noem drie dingen die je doet om veilig te bankieren.

Rekenopdrachten

1. Je hebt €300,- op je spaarrekening. De rente is 2% per jaar. Hoeveel rente krijg je na één jaar?

Antwoord (€): _____

2. Je hebt €500,- op je spaarrekening. De rente is 3% per jaar. Hoeveel staat er na één jaar op je rekening?

Antwoord (€): _____

3. Je leent €1.000,-. De rente is 8% per jaar. Hoeveel rente betaal je in één jaar?

Antwoord (€): _____

4. Je zet elke maand €15,- op je spaarrekening. Hoeveel heb je na 12 maanden gespaard (zonder rente)?

Antwoord (€): _____

5. Je leent €600,- tegen 10% rente per jaar. Na één jaar betaal je alles terug. Hoeveel betaal je in totaal?

Antwoord (€): _____

6. Bank A geeft 1,5% spaarrente, bank B geeft 2%. Je spaart €800,-. Hoeveel euro rente krijg je bij bank B méér dan bij bank A in één jaar?

Antwoord (€): _____

7. Je wilt €240,- sparen voor een telefoon. Je spaart €20,- per maand. Hoeveel maanden duurt dat?

Antwoord (maanden): _____

Les 6.4 — De ECB: bewaker van de euro en de rente

Leerdoel: Je legt in één zin uit wat de ECB doet. Je noemt één gevolg van een hogere rente.

Theorie & uitleg

Bronvermelding en actualiteit vereist:

de exacte hoogte van de beleidsrente en het actuele inflatiecijfer veranderen regelmatig. Controleer en actualiseer de cijfers in deze les vóór gebruik via ecb.europa.eu (depositorente en inflatie in de eurozone) en cbs.nl (inflatie in Nederland).

De ECB

De **Europese Centrale Bank (ECB)** in Frankfurt is de centrale bank van alle landen met de euro, ook van Nederland. Het belangrijkste doel van de ECB: de prijzen stabiel houden. De ECB wil ongeveer 2% inflatie per jaar. Dat heet **prijsstabiliteit** .

De rente

Het belangrijkste middel van de ECB is de **rente** .

- Verhoogt de ECB de rente? Dan vragen banken ook meer rente. Lenen wordt duurder en sparen levert meer op. Mensen en bedrijven geven minder uit. Daardoor stijgen de prijzen minder snel.
- Verlaagt de ECB de rente? Dan wordt lenen goedkoper. Mensen en bedrijven geven meer uit.

De ECB beslist zelf

Politici mogen de ECB niet vertellen wat ze moet doen. Zo kan de ECB ook een besluit nemen dat niet populair is, zoals een hogere rente.

Werkloosheid en conjunctuur

Werkloosheid : mensen die willen werken, maar geen baan hebben.

Conjunctuur : soms groeit de economie hard (hoogconjunctuur), soms bijna niet (laagconjunctuur). Bij laagconjunctuur is de werkloosheid meestal hoger.

Verhoogt de ECB de rente te veel? Dan remt de economie te veel af. Dan kan de werkloosheid stijgen. Daarom kan de ECB de rente niet eindeloos verhogen.

Hoe een renteverhoging de inflatie afremt

1. ECB verhoogt de rente ->
2. Lenen wordt duurder, sparen aantrekkelijker ->
3. Mensen en bedrijven geven minder uit ->
4. Prijzen stijgen minder hard

Keerzijde: minder bestedingen kunnen ook banen kosten.

De depositorente van de ECB

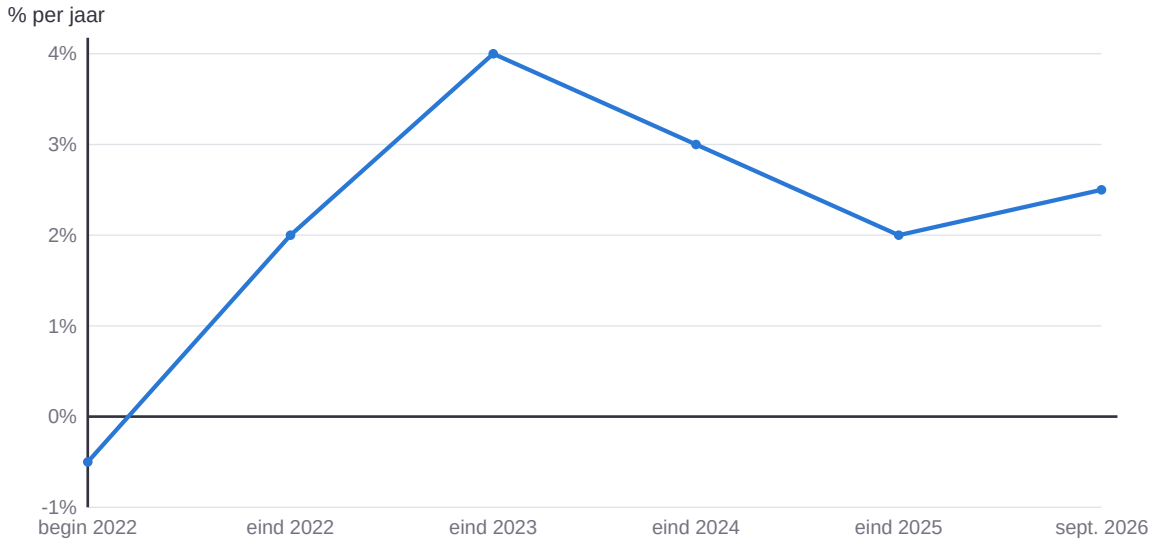

Na de hoge inflatie van 2022 verhoogde de ECB de rente snel. Toen de inflatie daalde, ging de rente weer omlaag. In 2026 volgden weer twee verhogingen, door dure energie.

Bron: ECB (stand aan het eind van elk jaar)

Kernbegrippen

Europese Centrale Bank (ECB)

De centrale bank van alle landen met de euro. De ECB zorgt dat de prijzen niet te snel stijgen.

Prijsstabiliteit

Het doel van de ECB: prijzen stijgen niet te snel, ongeveer 2% per jaar.

Werkloosheid

Mensen die willen werken en kunnen beginnen, maar geen baan hebben.

Conjunctuur

Soms groeit de economie hard (hoogconjunctuur), soms bijna niet (laagconjunctuur).

Oefeningen & rekenopdrachten

Brons: Kennis & Begrip

1. Wat is het hoofddoel van de Europese Centrale Bank (ECB)?

2. Wat betekent prijsstabiliteit als doel van de ECB?

3. Wat gebeurt er meestal met lenen als de ECB de rente verhoogt?

4. Wat is werkloosheid?

Zilver: Toepassing & Rekenen

5. Leg uit hoe een renteverhoging door de ECB kan helpen om inflatie af te remmen.

6. Wat gebeurt er meestal als de ECB de rente verlaagt?

7. Welk risico loopt de ECB als zij de rente flink verhoogt om inflatie te bestrijden?

8. Leg uit waarom een renteverlaging het risico op hogere inflatie kan vergroten.

9. De economie groeit bijna niet en veel mensen zijn werkloos. Zal de ECB de rente eerder verhogen of verlagen? Leg uit.

Les 6.5 — Koopkracht in de praktijk: prijzen toen en nu

Leerdoel: Je vergelijkt zelf prijzen van vroeger met nu, en berekent de procentuele prijsstijging.

Theorie & uitleg

Je leerde in dit thema waarom een frietje vroeger minder kostte. Nu ga je zelf op zoek naar een voorbeeld: vraag een ouder, opa of oma wat een product vroeger kostte, en vergelijk dat met de prijs nu.

Kernbegrippen

Koopkracht : wat je met je geld echt kunt kopen.

Inflatie : een aanhoudende stijging van het algemene prijspeil: bijna alle prijzen stijgen.

Prijzen toen en nu (voorbeelden uit dit thema en thema 5)

Product	Toen	Nu	Verschil in euro
Frietje met	± € 1,50 (rond 2000)	± € 3,75	+ € 2,25
Bioscoopkaartje	± € 1,25 (1970, omgerekend)	± € 14,00	+ € 12,75

Afgeronde schattingen. Vraag zelf thuis naar een ander product en vul de tabel aan.

Oefeningen & rekenopdrachten

Brons: Kennis & Begrip

1. Wat is koopkracht?

2. Een product kostte vroeger €2,- en kost nu €3,-. Is dit een prijsstijging of -daling?

3. Bereken: een frietje kostte €1,50 en kost nu €2,25. Met hoeveel euro is de prijs gestegen?

Zilver: Toepassing & Rekenen

4. Bereken de procentuele stijging: een product kostte €1,50 en kost nu €2,25.

5. Waarom kan een prijs in euro's stijgen, terwijl je koopkracht toch gelijk blijft?

Extra rekenopdrachten

Niveau 2F

1. [2F] Een frietje kostte €2,00 en kost nu €3,20. Met hoeveel procent is de prijs gestegen?

Antwoord (%): _____

2. [2F] Een loon stijgt van €2.000,- naar €2.050,-. Met hoeveel procent stijgt het loon?

Antwoord (%): _____

3. [2F] Een boodschappenmandje kostte vorig jaar €112,- en kost nu €120,-. Met hoeveel procent is dit gestegen (afgerond op 1 decimaal)?

Antwoord (%): _____

4. [2F] Je hebt €500,- op een spaarrekening met 2% rente per jaar. Hoeveel rente krijg je na 1 jaar?

Antwoord (€): _____

5. [2F] De rente van de ECB stijgt van 2% naar 4,5%. Met hoeveel procentpunt stijgt de rente? (Het verschil tussen twee percentages noem je procentpunten.)

Antwoord (procentpunt): _____

6. [2F] Een fiets kost nu €400,-. Volgend jaar stijgt de prijs door inflatie met 5%. Wat is de nieuwe prijs?

Antwoord (€): _____

7. [2F] Een bank verstrekt een lening van €5.000,-. De klant lost na een jaar €1.200,- af. Hoeveel van het giraal geld dat door deze lening is ontstaan, is er dan nog?

Antwoord (€): _____

8. [2F] De energierekening stijgt met 10%, van €80,- naar hoeveel euro?

Antwoord (€): _____

9. [2F] Bij een inflatie van 2,5% wordt een product van €40,- volgend jaar hoeveel euro duurder?

Antwoord (€): _____

10. [2F] Een boodschappenmandje kostte vorig jaar €50,- en kost nu €52,-. Hoeveel procent inflatie is dit?

Antwoord (%): _____

Deze pagina is bewust leeg gelaten.

Toetsvoorbereiding

De toets van toetsblok 3 gaat over thema 5 (Je eerste bijbaantje bij de Appie) en thema 6 (Frietjes, spaarpotjes & het geheim van de bank). Werk deze pagina's door in de week vóór de toets:

1. Lees elk leerdoel en vink het vakje aan als je het echt kunt. Twijfel je? Lees die les nog eens door en maak de opdrachten opnieuw.
2. Schrijf bij elk kernbegrip in je eigen woorden op wat het betekent, zonder te spieken. Controleer daarna bij de les of je het goed had.
3. Maak de eindquiz van beide thema's online. Je ziet meteen wat je goed en fout hebt.

Eindquiz thema 5: vlaconomie.nl/thema-5/eindquiz
Eindquiz thema 6: vlaconomie.nl/thema-6/eindquiz
Leerdoelen online afvinken: vlaconomie.nl/leerjaar2/leerdoelen

Leerdoelen — kan ik dit?

Thema 5 — Je eerste bijbaantje bij de Appie

Les 5.1 — Solliciteren bij de Appie: hoe werkt de arbeidsmarkt?

- ☐ Je legt in één zin uit wat de arbeidsmarkt is. Je zoekt in een tabel op wat het minimumjeugdloon voor jouw eigen leeftijd is.

Les 5.2 — Bruto, netto en dat mysterieuze loonstrookje

- ☐ Je legt in één zin het verschil uit tussen brutoloon en nettoloon. Met een stappenplan bereken je een eenvoudig nettoloon.

Les 5.3 — Waarom cao-afspraken handig zijn

- ☐ Je legt in één zin uit wat een cao is. Je noemt één voordeel voor werknemers.

Les 5.4 — Investeren in jezelf (en een tijdreis naar 1970)

- ☐ Je legt in je eigen woorden uit waarom leren of een cursus volgen een investering kan zijn. Je noemt in één zin het verschil tussen nominaal en reëel inkomen.

Les 5.5 — Zelf een loonstrookje uitrekenen

- ☐ Je berekent zelf, stap voor stap, het nettoloon bij een gegeven brutoloon en inhoudingen.

Thema 6 — Frietjes, spaarpotjes & het geheim van de bank

Les 6.1 — Waarom kostte een frietje vroeger minder?

- ☐ Je legt in je eigen woorden uit wat inflatie is. Je legt in één zin uit wat er met je koopkracht gebeurt als je loon minder stijgt dan de inflatie.

Les 6.2 — Wat ís geld eigenlijk?

- ☐ Je noemt de drie functies van geld: ruilmiddel, rekenmiddel, oppotmiddel. Je herkent er één in een voorbeeld.

Les 6.3 — Wat doet de bank met jouw geld?

- ☐ Je legt in één zin uit wat een betaalrekening en een spaarrekening zijn. Met een stappenplan bereken je de rente bij sparen en lenen. Je noemt twee manieren waarop je veilig bankiert.

Les 6.4 — De ECB: bewaker van de euro en de rente

- ☐ Je legt in één zin uit wat de ECB doet. Je noemt één gevolg van een hogere rente.

Les 6.5 — Koopkracht in de praktijk: prijzen toen en nu

- ☐ Je vergelijkt zelf prijzen van vroeger met nu, en berekent de procentuele prijsstijging.

Kernbegrippen — weet ik wat het betekent?

Schrijf de betekenis in je eigen woorden op. Kijk daarna bij de les of je het goed had.

Thema 5 — Je eerste bijbaantje bij de Appie

Arbeidsmarkt

Productiefactoren

Vraag naar arbeid

Aanbod van arbeid

Minimumjeugdloon

Wettelijk minimumloon (WML)

Brutoloon

Nettoloon

Loonheffing

Loonheffingskorting

Loonstrookje

Vakantiegeld

Collectieve arbeidsovereenkomst (cao)

Vakbond

Menselijk kapitaal

Investeren in menselijk kapitaal

Nominaal inkomen

Reëel inkomen

Inflatie

Opofferingskosten

Thema 6 — Frietjes, spaarpotjes & het geheim van de bank

Koopkracht

Nominaal en reëel

Ruilmiddel

Rekenmiddel

Oppotmiddel

Chartaal geld

Giraal geld

De Nederlandsche Bank (DNB)

Betaalrekening

Saldo

Spaarrekening

Rente

Lening (krediet)

Depositogarantiestelsel

Phishing

Geldezel

Europese Centrale Bank (ECB)

Prijsstabiliteit

Werkloosheid

Conjunctuur